

تاگور و فن نقاشی

محمد اسلام*

ترجمه: خان محمد صادق جونپوری♦

اسمارت، تامس دانیل، ویلیم دانیل و تقریباً شصت نقاش دیگر یکی بعد از دیگری به هند آمدند. این نقاشان به آثار باستانی، مناظر طبیعی، زندگی قبیله‌ای و روش زندگی آنها و... علاقه داشتند و در سفرنامه خود تصاویر اینها را ثبت می‌کردند. نقاشی آنها امتزاجی از سایه و نور بود. در قرن ۱۸ و ۱۹ میلادی نقاشان هندی اسلوب و روش خاص خود را داشتند. ولی همزمان با سلطه کمپانی هند شرقی سبک جدیدی از نقاشی به‌روی کار آمد و نقادان نام آن را نقاشی سبک کمپانی نهادند. این سبک مخصوصاً در مرشدآباد، کلکته، پتنه، بنارس و بعداً در لکهنو و دهلی رشد کرد. در این سبک سعی در ادغام نمودن سبک نقاشی غربی و سبک نقاشی هندی کرده بودند و ارزش‌های نقاشی سنتی هندی روبه‌زوال گذاشت. نقاشان نیز از سبک سنتی دست. حقوق و انعاماتی که نقاشان از پادشاهان و نوابان دریافت می‌کردند تعطیل شده بود و کمپانی هند شرقی خواستار استفاده از نقاشان انگلیسی بود. در حقیقت انگلیسی‌ها در پشت پرده به‌تاراج اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی پرداختند.

نقاشان بنگال هنوز به سنت‌های خود پایبند بودند. این نقاشان به‌جای به‌تصویر کشیدن طبیعت شروع به نقاشی کردن خدایان خود نمودند. در این زمان تصاویر خدایان به‌کثرت به‌چشم می‌خورد. آنها به‌این طریق حس مذهبی خود را ارضاع می‌کردند و خریداران این تابلوهانیز پول خوبی با بت آن می‌دادند.

* نویسنده بنگالی.

♦ پژوهشگر زبان و ادبیات فارسی در لکهنو (از متن اردو).

در آن وضعیت حساس این تاگور بود که علم شورش بلند نمود. او مثل دیگر نقاشان این فن را وسیله کسب معاش قرار نداد بلکه فقط برای ارضاع حس هنری خود بود. او از دوران دانشجویی به نقاشی علاقه‌مند بود ولی نقاشی را خیلی دیر و در ۶۰ سالگی خود آغاز کرد و خیلی زود شهرت بین‌المللی حاصل نمود. او سبک جدیدی در نقاشی ایجاد کرد او در نقاشی حامی سنت‌گرایی بود ولی او مخالف تقلید کورکورانه از سنت‌ها و سبک‌ها و مخصوصاً سبک بنگالی بود. او خواستار حرکتی نوین در سبک نقاشی بنگالی بود. همین امر سبب شد که نقاشان جوان جرأت پیدا کنند و به‌طرف سبک جدید گام بردارند و به‌این ترتیب سبک بنگالی آهسته آهسته کم‌رنگ شد و سبک جدید جای آن را گرفت.

در دهه‌های آخر قرن نوزدهم میلادی فعالیت‌های خلاقانه تاگور شامل ادبیات، موسیقی و شاعری بود ولی همراه با آن او به نقاشی نیز تمایل پیدا کرده بود و به‌همین سبب وی به‌دور از غوغای شهر کلکته در کجان خلوتی چون شانتی نکیتن یک مدرسه هنر احداث نمود و در آن فن نقاشی را به‌جوانان آموزش می‌دادند. در سال ۱۹۱۹ م بخشی بنام بخش هنر افتتاح شد و یک موزه هنری و کتابخانه هنری نیز تشکیل شد. این هنرستان صدها هنرمند تربیت نمود، مثلاً: نندلال بوس، بریشور سین، سلیش دیو ورما، هری‌هرن، پربهات نیوگی، امیت گمار، آران. چکرورتی و... هدف تاگور از تأسیس هنرستان تربیت هنرمندان با معیارهای جدید بود. بخشی از رونق امروزه هنر در بنگال مرهون سعی و کوشش تاگور است.

در دور اول نقاشی تاگور فقط کتاب نقاشی (۱۹۸۹ م)، دفترچه (۱۹۰۵ م) و مسودات نظم‌های غربی را به‌تصویر کشید. در این دوران نقاشی‌های وی امتزاج زیبایی از نوشته‌ها و اسکیچ‌های (طرح‌های) اوست.

در این نقاشی‌ها ارزش‌های معنوی به‌چشم می‌خورند. در آن دوران نقاشان بنگالی از سنت‌های قدیمی روگردان شده بودند و یک نشاء ثانیه آغاز گشته بود و آنها با ادغام سبک نقاشی بنگالی و اروپایی در حال ایجاد سبک جدیدی در نقاشی بودند.

تاگور در سال ۱۹۱۲ م برای انتشار کتاب خود گیتانجلی به‌اروپا سفر کرد و تابلوهای نقاشان اروپائی را از نزدیک مشاهده نمود و تحت تأثیر آن قرار گرفت. او در

سال ۱۹۱۷ م به ژاپن رفت. نقاشان ژاپنی در فن نقاشی با رنگ روغنی مهارت داشتند و بسیاری از نقاشان چینی برای یادگیری این فن به ژاپن سفر کرده بودند. مثلاً لی تایفورد

در نقاشی‌های تاگور خط‌ها بیشتر از رنگ‌ها اهمیت دارند. منظرکشی موضوع خاص نقاشی‌های اوست.

در سال ۱۸۸۷ م به آنجا رفت و لی سونگ در سال ۱۹۰۵ م به آنجا رفت و با اسرار و رموز این فن آشنا شد. تاگور نیز تحت تأثیر نقاشان ژاپنی قرار گرفته بود و بعد از مراجعت از ژاپن تعداد زیادی تابلو به همان سبک درست کرد و به نقاشانی که در شانتی نکیتن

دوره آموزشی را می‌گذراندند توصیه نمود که به همان سبک نقاشی کنند.

سال ۱۹۲۴ م برای تاگور خیلی مهم بود. در این سال او به شهر بوینس آیرس در کشور آرژانتین سفر کرد و با خانمی به نام ویکتوریا آشنا شد. این خانم با دیدن مسودات شخصی نظم‌های غربی خیلی تعجب نمود. این نظم‌ها تجربه‌ای منحصر به فرد در فن نقاشی بودند که تاگور خود نیز از آن بی‌خبر بود. هنگام کتابت اشعار واژه‌های غیرضروری طوری خط‌زده شده بودند که نه تنها معیوب به نظر نمی‌آمدند بلکه به زیبایی آن هم اضافه شده بود.

شخصیت دیگری که تاگور را خیلی تحت تأثیر قرار داد نقاش و نقاد مشهور تامسن بود. تاگور در سال ۱۹۲۸ م با او ملاقات نمود و به پیشنهاد او بود که تاگور به‌طور جدی به فن نقاشی توجه نشان داد. حالا دیگر تاگور بیشتر روی نقاشی متمرکز شده بود. تقریباً ۲۰۰۰ نقاشی را بر روی کاغذ منتقل نموده بود. به کوشش ویکتوریا دفترچه تاگور، مسوده اشعار، جوگاجوگ و گیتانجلی در سال ۱۹۳۵ م در گالری هنری فرانسه به نمایش گذاشته شدند. مردم استقبال خوبی از این نقاشی‌ها نمودند. هنری بود و دیگر نقاشان مشهور فرانسه کار او را پسندیدند. حالا تاگور به‌عنوان نقاش نیز در دنیا مشهور شده بود. تاگور اولین نقاش بنگالی است که باعث شناخت نقاشی بنگالی در خارج از مرزهای بنگال و هند شد.

تاگور در مرحله دوم کار خود، رسماً شروع به نقاشی نمود. قبلاً او بیشتر از مداد رنگی مومی، آبرنگ، خودکار و مداد استفاده می‌کرد ولی حالا او بیشتر قلم‌مو را به کار می‌برد. فن نقاشی تاگور ادغام بسیار زیبایی از سبک قدیم و جدید نقاشی است ما در

نقاشی‌های تاگور سادگی نقاشی سبک مغول و تخیلات نقاشی سبک اروپایی را یکجا مشاهده می‌کنیم. تاگور تحت تأثیر نقاشان غربی بوده ولی از فرهنگ برهنگی آنان به‌دور بوده است و همواره سعی نموده که برهنگی در تابلوهای او راه پیدا نکند. ولی چند تابلوی او را می‌توان در این زمره قرار داد. از جمله تابلویی که در سال ۱۹۳۴ م به‌عنوان Study of a Young Lady Nude Bust به‌تصویر کشیده شده است که در حال حاضر زینت بخش موزه دانشگاه رابیندرا بهارتی می‌باشد.

در نقاشی‌های تاگور خط‌ها بیشتر از رنگ‌ها اهمیت دارند. منظرکشی موضوع خاص نقاشی‌های او است. شاید تاگور اولین نقاش بنگالی باشد که تحت تأثیر نقاشان اروپایی به‌منظرکشی از طبیعت توجه خاصی نمود. فصل‌ها، منظره طبیعت با تغییر ساعات روز و... در آثار او نمایان است. انتجاب رنگ متناسب با محیط روح نقاشی تاگور است. در تمام تابلوهای تاگور از نظر عاطفی یک عنصر غالب است و آن عنصر جنبه تاریکی زندگی یعنی مایوسی، افسردگی، خستگی، سکوت است. آیا این تصاویر عکس زندگی تاگور هستند یا آنها عکس هندیان در بند آن زمان هستند. به‌هرحال قضاوت در مورد آن مشکل است چرا که هر فرد از نقطه نظر خود به‌این تصاویر می‌نگرد. ظاهراً چنین می‌نماید که بیشتر وقت تاگور در مناطق روستائی بنگال سپری شده است و مردم فقیر و نادار روستاها موضوع اصلی تابلوهای او هستند.^۱

۱. از نظر آماری موضوعات نقاشی‌ها تاگور چنین است

طراحی چهره مرد ۴۰۸ مورد. طراحی چهره زن ۱۸۶ مورد. طراحی صحنه طبیعت ۵۸ مورد. طراحی چهره خود [تاگور] ۹ مورد. طراحی پرتره ۹ مورد. طراحی حیوانات ۸۹ مورد. طراحی پرندگان ۸۹ مورد. طراحی درختان ۱۱۶ مورد. طراحی تصاویر در حال رقص ۴۷ مورد. موضوعات دیگر ۵۱۷ مورد. ۷۳ عدد از تابلوهای او در کلا بهون^۲ (ساختمان هنر) وجود دارد. تعدادی از نقاشی‌های او در رابندرا بهارتی شهر کلکته نگهداری می‌شود. ۳۲ عدد از نقاشی‌های او در دانشکده هنرهای زیبا محفوظ هستند. تعدادی از این نقاشی‌ها در ملکیت آکادمی فرهنگی بیرلا در شهر کلکته، تعدادی در دست گالری ملی هنرهای نوین در شهر دهلی، تعدادی در موزه‌های شهر لندن و بنگلادش است. به‌مناسبت صد و پنجاهمین (۱۵۰) سال تولد تاگور نقاشی‌های او در ۴ جلد با همکاری مالی دولت هند چاپ شده‌اند. نقاشی‌های تاگور امروزه نیز شیفتگان بسیاری دارد و در ماه ژوئن سال ۲۰۱۰ م نقاشی‌های او در لندن به‌قیمت بیش از دویست میلیون (دو کرو) روپیه به‌فروش رفت. (مترجم)